

Słowo wstępne

<https://doi.org/10.18778/8220-552-7.01>

Oddajemy do rąk Czytelników tom pt. *Komunikacja naukowa w Polsce. Partycypacja. Dialog. Zaufanie* – poświęcony jednej z najdynamiczniej rozwijających się dziedzin nauk społecznych i humanistycznych, jaką jest komunikacja naukowa (*science communication*). Tematyka komunikacji naukowej jest obecna w światowym dyskursie naukowym od kilku dekad, natomiast w Polsce jest zagadnieniem stosunkowo nowym, zyskującym na popularności w ostatnich kilku latach.

Komunikacja naukowa polega na komunikowaniu nauki społeczeństwu. Aby to czynić, naukowcy – za pośrednictwem różnorodnych mediów – nawiązują celowy, świadomy dialog ze społeczeństwem. Obywatele po zapoznaniu się z wynikami badań kształtują własne opinie, przekonania oraz osądy i czasami na tej podstawie podejmują decyzje w ważnych życiowych sprawach. Tak rozumianą komunikację naukową należy odróżnić od innych typów komunikowania treści o charakterze naukowym, które zachodzą w środowisku naukowym czy też pomiędzy naukowcami-dydaktykami a studentami. Komunikacja naukowa czerpie z wielu dyscyplin, lokując się na ich pograniczu. Jest zarazem interdyscyplinarna i transdyscyplinarna.

Komunikacja naukowa jest pojęciem szerokim i wieloznacznym. Dla jednych ogranicza się do publikowania przez badaczy rezultatów badań w celu poddania ich weryfikacji lub krytyce. Inni postrzegają komunikację naukową jako subdyscyplinę badającą proces komunikowania treści naukowych i wykrywającą prawidłowości oraz czynniki wpływające na ów proces. Reprezentanci kolejnego podejścia przedmiotem swoich analiz czynią środki i metody przekazywania treści naukowych dostępne dla badaczy (możliwości publikacyjne, dostępność baz danych, repozytoriów i innej infrastruktury). Na proces komunikacji naukowej można też patrzeć z perspektywy podmiotów, które w nim uczestniczą.

Co prawda w języku polskim procesy związane z komunikacją naukową wewnętrzną i zewnętrzną określane są przy użyciu tego samego pojęcia *komunikacja naukowa*, ale już język angielski

pozwała na wprowadzenie wyraźnych rozróżnień¹. Określenie *science communication* rezerwujemy – za Małgorzatą Gwaderą (2017: 9) – do przypadków adresowania przekazu do szerokiego grona odbiorców. Według niej:

[r]ozróżnienie to ma swoje źródło w klasycznej koncepcji klasyfikacji komunikacji naukowej, akcentującej cztery etapy tego procesu: *intraspecialistic* (etap informacji o próbach badawczych i danych empirycznych); *interspecialistic* (etap publikacji wyników badań); *pedagogical* (etap upowszechniania wyników, m.in. przez publikację podręczników akademickich); *popular* (etap popularyzacji osiągnięć naukowych w nienaukowych źródłach informacji, m.in. w mediach) (Gwadera 2017: 9).

Co ciekawe, Jan Lutyński, opisując funkcje, jakie mogą pełnić wyniki badań naukowych, wskazał w sposób pośredni (bo nieokreślany terminem *komunikacja naukowa*) na trzy odmiany prezentacji treści tworzonych przez naukowców. Pisał on, że wyniki badań mogą pełnić funkcję: (1) naukową, gdy odbiorcami jest środowisko naukowe; (2) praktyczno-użytkową, gdy rezultaty badań kieruje się do osób podejmujących na ich podstawie pewne działania; (3) humanistyczno-obywatelską, gdy informuje się o nich szeroką publiczność (Lutyński, 1994: 11–13). Wydaje się, że ostatnia z tych funkcji jest właśnie realizowana w ramach komunikacji naukowej w znaczeniu *science communication*.

Komunikacja naukowa przeszła drogę od jednokierunkowego przekazu, polegającego na podawaniu faktów naukowych i informacji, poprzez dialog ze społeczeństwem i zmierza w kierunku pełnego zaangażowania partycypacyjnego, opartego na wielokierunkowym kontakcie, koprodukcji, kokreacji i wszechstronnej współpracy. W modelu tym rozwija się komunikacja obywatelska (*citizen science*). Pełne zaangażowanie w procesie komunikacji naukowej ma na celu przeciwdziałanie „wykluczeniu naukowemu” oraz zahamowanie rozprzestrzeniania się dezinformacji i pseudonauki.

Współcześnie komunikacja naukowa zyskuje na znaczeniu z uwagi na:

- » powszechny dostęp do technologii ICT i możliwość tworzenia treści naukowych przez nienaukowców;
- » wzrost zastosowania sztucznej inteligencji, umożliwiającej wprowadzanie obywateli w błąd dzięki botom;
- » upowszechnienie się social mediów;
- » globalny trend dążenia do demokratyzacji nauki.

¹ W przypadku gdy naukowcy zajmują się przekazywaniem informacji naukowych wewnątrz własnego środowiska, mówimy o *scientific communication*. Jeśli odbiorcami treści naukowych są studenci, będący na pograniczu świata naukowego i zewnętrznego (bo z jednej strony poszukują wiedzy naukowej, a z drugiej nie są specjalistami mającymi kompetencje do prowadzenia zaawansowanych analiz), używany jest termin *scholarly communication*.

Niniejsza publikacja ma dwie unikalne cechy. Po pierwsze, zagadnienie komunikacji naukowej zostało po raz pierwszy na polskim gruncie zaprezentowane tak szeroko, kompleksowo, ujmując nie tylko jej koncepcję, ale także wyniki badań empirycznych. Po drugie, kwestie dotyczące komunikacji społecznej badano, wykorzystując do tego konsultacje społeczne inspirowane metodą World Wide Views (WWV).

Praca powstała dzięki wysiłkowi pracowników Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Interdyscyplinarny zespół tworzyli ekonomiści, socjologowie, specjaliści od zarządzania, eksperci z katedr: Pracy i Polityki Społecznej (Izabela Warwas, Małgorzata Dzimińska, Aldona Podgórnai-Krzykacz), Metod i Technik Badań Społecznych (Aneta Krzewińska, Kamil Brzeziński, Agnieszka Kretek-Kamińska) oraz Statystyki Ekonomicznej i Społecznej (Justyna Wiktorowicz).

Publikacja składa się ze wstępu, ośmiu rozdziałów merytorycznych oraz wniosków końcowych. Monografię wzbogacają liczne aneksy, które prezentują materiały dodatkowe i odkrywają kulisy prowadzenia badań partycypacyjnych przy użyciu metody WWV. Ambicją zespołu było zaprezentowanie konkretnych scenariuszy, przykładów dokumentów czy arkuszy, aby umożliwić samodzielne stosowanie metodologii CONCISE.

Publikacja powstała na podstawie wyników badań projektu H2020 „CONCISE: Communication role on perception and beliefs of EU Citizens about Science”². Obok opracowania *Komunikacja naukowa w Polsce. Szczepionki, medycyna alternatywna, zmiany klimatyczne, GMO pod lupą* (Krzewińska, Dzimińska, Wiktorowicz, Warwas, 2021) jest ona zasadniczą częścią publikacji w języku polskim. Obie monografie nie mają stanowić całości, lecz komplementarny cykl.

Tom otwiera rozdział prezentujący założenia badawcze projektu, uzasadnienie problematyki badań oraz główne aktywności międzynarodowego partnerstwa. Rozdział drugi analizuje rozumienie nauki i komunikacji naukowej, prezentuje przesłanki wzrostu znaczenia komunikacji naukowej, a także kreśli trendy i potencjalne kierunki rozwoju. Kolejny rozdział podejmuje tematykę kształcenia komunikacji naukowej na polskich uczelniach, popularyzacji nauki przez najważniejszych aktorów, w tym naukowców i uczelnie, centra naukowe i dziennikarzy naukowych. Na zakończenie rozdziału podjęta została próba nakreślenia mapy specjalistów ds. komunikacji nauki w naszym kraju. Rozdział czwarty porusza najważniejsze sposoby komunikowania treści naukowych, a rozdziały piąty i szósty zajmują się opisaniem metodologii projektu w odniesieniu do badań partycypacyjnych. Kolejny rozdział prezentuje nastawienie badanych do nauki i cyfrowych komunikatów naukowych. W rozdziale ósmym czytelnik ma okazję zapoznać się z wynikami badań dotyczących zaufania do różnorodnych źródeł informacji naukowych. Zbiór zamyka tekst oceniający zastosowane partycypacyjne podejście badawcze, opierający się na wynikach ewaluacji przeprowadzonej wśród uczestników konsultacji społecznych i osób je prowadzących. W podsumowaniu redaktorki prognozują przyszłość komunikacji naukowej w Polsce.

Izabela Warwas, Małgorzata Dzimińska, Aneta Krzewińska

2 „CONCISE: Rola komunikacji w tworzeniu opinii i przekonań obywateli UE na tematy naukowe”.

Bibliografia

Gwadera M., *Kompetencje kluczowe w komunikacji naukowej*, „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media” 2017, nr 3(26), s. 7–32.

Krzewińska A., Dzimińska M., Warwas I., Wiktorowicz J., *Komunikacja naukowa w Polsce. Szczepionki, medycyna alternatywna, zmiany klimatyczne, GMO pod lupą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.

Lutyński J., *Metody badań społecznych. Wybrane zagadnienia*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1994.

CYTOWANIE:

Warwas I., Dzimińska M., Krzewińska A. (2021), *Słowo wstępne*, [w:] I. Warwas, M. Dzimińska, A. Krzewińska (red.), *Komunikacja naukowa w Polsce. Partycypacja. Dialog. Zaufanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.